

Dr. Marija Bračko

Irena Prevc Hajdinjak

Dr. Marija Bračko. Foto: arhiv Mete Bračko

Gospa doktor Marija Bračko je bila prva ženska iz Selske doline, ki je doštudirala medicino in delovala kot zdravnica. Bila je zdravnica z veliko začetnico, kajti njen poklic je bil njeno poslanstvo in njena predanost bolnikom izjemna.

Rodila se je v 12. 9. 1914 na Češnjici v precej premožni in številčni kmečko-trgovski Kemperlovi družini mami Franji, rojeni Bogataj (Škovincovi), in očetu Janezu, ki je prišel na Češnjico iz Podlonka (Pauličk). Poleg Marije, ki so jo klicali Marica, se je rodilo še devet otrok, od katerih so prvo leto življenja preživeli Francelj, Janko, Julka, Tone in Zdravko. Oče je bil zelo podjeten mladenič, ki je leta 1889, pri 18 letih, odprl lesno trgovino. V najem je vzel Prevčevo žago (lastnik Luka Pogačnik), razrezoval hlodovino in žago leta 1905 odkupil. Naslednje leto je zgradil še žago na Lojah. V zakup je vzel še dve žagi, kar potrjuje njegovo izjemno podjetnost. Mama je bila stroga in gospodovalna, oče pa je bil zelo pobožen mož. Menda je imel navado, da je med lovom, ko je čakal na srnjaka, pokleknil na parobek

in molil. Bil je tudi na romanju v Sveti deželi in v Kölnu. Žal je leta 1915, star komaj 44 let, umrl po prometni nesreči v Trstu, ko je s kolesom trčil v tramvaj.

Franja Kemperle je tako pri 30 letih ostala vdova s šestimi otroki, s posestvom, z lesno trgovino in s štirimi žagami. Mlada vdova je sama težko vodila posle v moškem svetu in skrbela za otroke, zato se je ponovno poročila z Leopoldom Vebrom, Strojevovcem, lastnikom skriloloma nad Zalim Logom, in rodili so se še Polde, Jože in Tončka, ki je edina še živa in živi v Ljubljani.

Marica je bila bister in zvedav deklíč. Ko so imeli kolone, je z zanimanjem ogledovala notranje organe in že takrat želela, da bi bila zdravnica kot dr. Valerija Strnad, ki je takrat službovala v Železnikih. Prav dr. Strnadova in mama Franja sta jo spodbujali, naj postane zdravnica. Osnovno šolo je končala v Železnikih, meščansko deklíško šolo v Škofji Loki, gimnazijo pa v Ljubljani. Nato je opravila pet semestrov študija medicine v Ljubljani na Medicinski fakulteti, ki takrat ni imela popolnega programa. S študijem je

nadaljevala na beograjski medicinski fakulteti, kjer je diplomirala leta 1939 – malo pred začetkom druge svetovne vojne. V Beogradu je takrat študiralo veliko Slovencev in tu je spoznala svojega bodočega moža Janka Bračka, pravnika in ekonomista. Očaral jo je s svojo razgledanostjo in znanjem jezikov, saj je govoril nemško, madžarsko, angleško in francosko. Takoj po diplomi sta se poročila.

Stožirala je v Beogradu in v Mariboru, od koder je bil njen mož doma. Leta 1940 je rodila prvo hčerko Marico, ki je polletna umrla zaradi pljučnice. Verjetno je ta žalostna izguba vplivala na izbiro specializacije, saj se je dr. Bračkova odločila za pediatrijo. Čeprav ni mogla rešiti svoje prvorojenke, je kasneje rešila življenje mnogim otrokom, pa tudi odraslim. Znan je primer iz leta 1947, ko je rešila življenje svoji bodoči snahi, ki je bila takrat polletna dojenčica s hudo pljučnico. Nemudoma jo je napotila v Ljubljano, kjer so jo pozdravili.

Leta 1940 je Ministrstvo za kmetijstvo iz Beograda poslalo Janka Bračka na specializacijo na Visoko šolo za mednarodno trgovino na Dunaj in dr. Bračk-

Kemperlova hiša na Češnjici, rojstni dom dr. Bračkove. Foto: arhiv Mete Bračko

ova je dobila možnost specializacije iz pediatrije na dunajski univerzitetni kliniki za pediatrijo. Po letu in pol je specializacijo prekinila, ker je rodila hčerko Meto. Leta 1944 je rodila še sina Janka, ki je bil precej bolehen otrok. Mlada družina se je vrnila v Slovenijo in po kratkem bivanju v Slovenskih goricah pri moževi teti se je vrnila na Gorenjsko.

Aprila 1945 so se želeli vrniti v Železnike, vendar so zaradi vojnih razmer ostali v Škofji Loki. Pridružila se jim je tudi moževa mama Marjeta, ki se je sama, vdova, vrnila iz izgnanstva v Valjevem v Srbiji. Bila je izredno dobra in skrbna žena, ki je vodila gospodinjstvo, pomagala pri skrbi za družino in vzgoji otrok in prevzemala telefonska naročila za obiske na domu.

Takrat je bilo veliko premalo zdravnikov. Dr. Lučaček jo je vabil na Pediatrično kliniko v Ljubljano, vendar so jo loške oblasti pregovorile, da je ostala v Škofji Loki. Zdravniško službo je nastopila 16. 6. 1945.

Dodelili so ji petsobno stanovanje v Markonovi hiši, ki ga je deloma preuredila v ordinacijo in ča-

kalnico, ki je bila premajhna, zato so ljudje čakali v predsobi. Nekaj opreme je dobila iz ordinacije dr. Viktorja Kocijančiča, ki je bil med vojno ustrelen kot talec. V primeru nalezljivih otroških bolezni je svojima otrokoma naročila, da ne smeta hoditi skozi predsobo. Če je bilo bolniku slabo, so ga polegli na kavč v dnevni sobi. Primanjkovalo je vsega, zdravil, sanitetnega materiala. Ni bilo tople vode, pozimi pa so ogrevali prostor s pečjo na žaganje.

Do leta 1948 je delala le z administratorko iz Ljubljane. Tega leta pa ji je Ministrstvo za zdravstvo dodelilo bolničarko Francko Keršmanc, ki je prej delala na kirurgiji, administratorko pa je nadomestila domačinka Silva Kašman.

Delovni čas v ambulanti je bil od jutra pa do pregleda zadnjega pacienta. Le-teh je bilo od šestdeset do sto dnevno. V prvega pol meseca se je v ambulanti oglasilo le šestnajst bolnikov, do konca leta pa že 1.153. Hči Meta se spominja, da je mati pripovedovala, da je imel prvi pacient hudo gnojno angino in da je morala prerezati ogojček – in ni vedela, koga je bilo bolj strah, njo ali pacienta. Po opravljeni am-

Dr. Marija Bračko na Dunaju na specializaciji iz pediatrije. Foto: arhiv Mete Bračko

bulanti je hodila na teren, prva leta peš ali z moškimi kolesom, pozneje jo je z motorjem peljal g. Eržen, za nujne primere je pomagal avtoprevoznik Franc Štrekelj, ki jo je nekaj let vozil na hišne obiske z odobrenjem socialnega zavarovanja. Nato je dobila moped od tujcev, ki so bili na obisku v Škofji Loki in videli, v kakšnih razmerah dela. Pozneje je opravila vozniški izpit in leta 1957 sta z možem iz lastnih sredstev kupila prvega fička. Ker ga je dr. Bračkova potrebovala ves čas, sta morala kupiti še enega za moža, ki je bil zaposlen na Okraju na Oddelku za plan in analize in kakor žena tudi on večino dneva odsoten.

Poleg stanovanja so na srečo občinski možje poskrbeli še za gospodinjstvo pomočnico, ki jo je pogosto spremljala na terenu, ker so bile v povojnem času na terenu oborožene straže. Njen teren je segal od Žabnice, Križne Gore, Bukovščice, Sv. Lenarta, Zaprevala, Loga, Gabrške Gore, Valterskega Vrha, Bukovega Vrha, Bodovljske grape, Sv. Andreja, Ožbolta, Sv. Barbare, Močeradnika, Godešiča pa vse do Jeprce. Ko je še imela samo kolo, je morala v breg peš. V pogovoru za Gorenjski glas je dejala: "Kako visoko

je bilo včasih. Tako visoko, da sem videla samo še nebo. Najbolj daleč se mi je zdelo k Sv. Ožboltu, Sv. Andreju, v Bukov Vrh in na Gabrško Goro. Najhuje pa je bilo, če so me po vrnitvi s terena prišli iskat prav od tam."

Sedem let je bila za ves ta teren sama za vse in edini zdravnik na tako obširnem terenu.

Njen delovni čas je bil od jutra do večera, dan za dnem, leto za letom. Pogosto ni bilo miru niti ponoči. Zato sta se z možem odpovedala vsem družabnim dogodkom, saj je dr. Bračkova hodila zgodaj spat. Mož Janko je bil zelo razumevač in strpen. Ženi je celo pomagal pri pisanju poročil o opravljenem delu. Hči dr. Meta Bračko pravi, da ni niti enkrat slišala pritožb ali negotovanja. Kljub temu pa njej ni dovolil, da bi se vpisala na medicino, čeprav je bila to njena velika želja že od otroštva. Prepoved je utemeljil: "Da ti ne bo treba tako garati, kot mora naša mami." In tako se je hči Meta odločila za stomatologijo.

Dr. Bračkova je opravljala preglede, tudi preventivne, predpisovala zdravila in zdravljenje,

Družina Bračko, 17. 8. 1956. Foto: arhiv Miha Kemperla

izvajala redna cepljenja, opravljala je tudi posege s področja travmatologije in manjše kirurške posege, ruvala zobe, skratka marsikaj, kar danes delajo le specialisti. Ker še ni bilo antibiotikov v obliki tablet, je morala obiskovati paciente na domu. Tomaž Selak pravi: "Kako smo se je otroci bali, smo se kar skrili, ko smo videli, da je prišla s torbo, polno injekcij. Hkrati pa je bolna babica komaj pričakala njen obisk. Tudi če jo je samo malo za roko držala in spregovorila par besed, je babici odleglo." To kaže, da je imela izreden posluš in občutek za človeka v stiski. Mnogi se je spominjajo po njeni neposrednosti. Nikoli ni zavajala pacientov, ni dajala lažnega upanja in ni prikrižala, da gre za resne situacije. Bila pa je zelo obzirna do rakovih bolnikov. Kljub temu, da je bila srčno dobra, je znala biti tudi stroga in ni imela razumevanja za simulantne in pijančke.

Opozarjala je tudi na pomen preventive. V poročilu o delu Zdravstvenega doma v letu 1957 je zapisala: "Pri vsem tem je treba imeti pred očmi, da je zdravstvena služba, predvsem preventiva, bistveno cenejša kot bolezen in njene posledice. Z relativno majhnimi sredstvi je možno preprečiti veliko gmotno škodo in ohraniti to, kar je najdragocenejša dobrina - zdravje in dolgo življenje."

Kljub temu, da ni imela ne ultrazvoka ne rentgena, je bila tudi zelo dober diagnostik. Na Pediatrični kliniki v Ljubljani je veljalo, da dr. Bračkova pošilja

le resno bolne otroke in da njena diagnoza drži tudi v bolnišnici. Ker je bilo bolnišnično zdravljenje drago, ni bilo zaželeno pošiljati pacientov v bolnišnico. Prav tako ne porodnic v porodnišnico, tako da so v prvih povojnih letih praktično vse ženske rojevale doma, in kadar se je kaj zapletlo, so poslali po dr. Bračkovo. V nekaj primerih je rešila življenje materi ali otroku ali pa obema. Zgodilo se je, da je našla porodnico v mlaki krvi, morala je odlučiti posteljico, in če ne bi znala hitro ukrepati, bi mamica umrla. Pripetilo se je tudi, da je prišla nosečnica na pregled. Ko jo je dr. Bračkova pregledovala, je že videla glavičco. Takoj so v njenem stanovanju pripravili posteljo, v kateri se je rodil otrok. Mati in novorojenček sta še nekaj dni ostala pri njih.

Danes si težko predstavljamo, da je dr. Marija Bračko sama sedem let opravljala večino dela, ki se danes izvaja v Zdravstvenem domu Škofja Loka. Za primer vzemimo poročilo iz leta 1951: "Zdravnica je delala 2.894 ur, opravila 21.059 pregledov, 71 dnevno, 2.136 hišnih obiskov ali 5 dnevno, ob tem 998 cepljenj, 617 sistematskih pregledov šolarjev, med katerimi jih je imelo 76 % karies. Imela je tudi tri predavanja za prebivalce."

Ambulanta v stanovanju je bila začasna rešitev, ker so že leta 1946 začeli s pripravami na izgradnjo zdravstvenega doma. Izkop so izvedli s prostovoljnimi in udarniškim delom, gradnjo pa je izvedlo gradbeno podjetje Ograd, kasneje Megrad Škofja

Zaposleni v Zdravstvenem domu Škofja Loka leta 1953, z leve proti desni: Milka Križaj, Silva Kašman, Lidija Okorn, dr. Ante Jenčič, dr. Marija Bračko, Francka Kršmanc, sestra Bogataj, Jožica Ambrožič.
Foto: arhiv Primoža Derlinka

Dr. Bračkova z možem, otrokoma in vnukoma. Foto: arhiv Mete Bračko

Loka. Gradnja je bila dokončana leta 1952, ko so 30. novembra slovesno otvorili novi zdravstveni dom. Ves čas je dr. Bračkova organizacijsko in strokovno sodelovala pri gradnji in postala njegova prva upravnica. To funkcijo je opravljala do leta 1961. Leta 1952 je začel z rednim delom še dr. Ante Jenčič, in čeprav še nista uvedla dežurstev, je bilo delo lažje. V klopi občinske skupščine se je v naslednjih letih borila še za rentgen, laboratorij, zobozdravstvene in druge specialistične službe. Organizirala se je tudi reševalna služba. Tako je dr. Bračkova s svojo široko strokovno razgledanostjo in organizacijskimi sposobnostmi v skoraj nemogočih razmerah postavila trdne temelje osnovnemu zdravstvenemu varstvu v Škofji Loki.

Kako ji je vse to uspelo? Bili so trdi časi izgradnje nove države, vendar so bili ljudje srečni, da so preživeli vojno, in so z zanosom cele dneve gradili temelje za srečnejšo prihodnost zase in za svoje otroke. Udarniško so se gradile tovarne, ceste, šole ... V pogovoru z dr. Štefko Križnar v Utripu oktobra 1994 je dr. Bračkova rekla: "Ne da se povedati, kako smo z veseljem in radi delali cele dneve. Nihče ni vprašal za plačilo. Sicer zdravstveno delo ne more biti nikoli poplačano. Koliko noči nisem spala zaradi skrbi za bolnike. Kolikšna je odgovornost in

strah, ve samo tisti, ki je to poskusil. Celo ponoči sem imela na nočni omarici beležko in zapisovala, da naslednji dan ne bi česa pozabila opraviti. K sreči človek veliko hudega pozabi. Rada se spomnim srečnih dogodkov, ko sem, na primer, rešila na porodu življenje materi in otroku. Ne, prehojene poti ne bi zamenjala za nič na svetu!"

Znano je, da so zdravniki slabi bolniki oziroma

Dr. Bračkova v pokoju. Foto: arhiv Mete Bračko

Podelitev naziva častne občanke Občine Škofja Loka dr. Mariji Bračko, 19. 6. 1992.
Foto: arhiv Mete Bračko

niso radi bolni. Dr. Bračkovi je zdravje kar dobro služilo, le enkrat je bila dva tedna na bolniški zaradi angine. Davek napornemu delu brez urnika je plačevala s pogostimi hudimi migrenami, ki jih je prebolevala kar v ambulanti in na terenu. V ambulanti se je izbruhala, vzela tableto, se za deset minut ulegla in potem nadaljevala z delom. Velikokrat je moral šofer ustaviti rešilca, da ji je odleglo. Ko se je leta 1975 upokojila, se je umirila in tudi migrene so minile. A z delom ni prenehala. Do leta 1979 je svoje znanje in izkušnje posvetila varovancem Centra slepih in slabovidnih in Doma ostarelih in onemoglih. Potem pa si je rekla, da je bilo dovolj, in povsem prenehala z zdravniškim delom.

Svojo starost je mirno preživela v krogu družine. Vse življenje si je želela živeti v svoji hiši. Ker sta bila oba z možem po cele dneve zaposlena, si je to željo uresničila šele, ko se je upokojila. Z možem in sinovo družino so se preselili v novo hišo Pod Plevno. Tako, kot se je lepo razumela s taščo, se je tudi s snaho Miro. To dokazuje, da je kljub predanosti poklicu znala ustvariti harmonično, povezano družino, da

so znali ceniti skupne trenutke in da sta otroka tudi v zrelih letih še vedno prijatelja. Končno je imela tudi čas zase in za svoje knjige. Rada je bila urejena in lepo oblečena. Rada je tudi kuhala, čeprav se je naučila šele potem, ko se je poročila še zadnja gospodinjstva pomočnica. Hči se spominja, da so eno leto zatem še nosili kuhano hrano domov, potem pa sta se obe skupaj naučili kuhati.

Za svoje uspešno, predano in nesebično delo je prejela številna priznanja. Leta 1992 je postala častna občanka Občine Škofja Loka. Članice Zavoda Tri so junija 2015 začasno postavile obeležje dr. Bračkovi v Aleji znamenitih Ločanov in dale javno pobudo za postavitve kipa. To obeležje pa je sedaj postavljeno v Zdravstvenem domu Škofja Loka. Največje priznanje pa predstavljajo številni Ločani, Selčani in Poljanci, ki se je še vedno spominjajo s hvaležnostjo v srcu ...

Rada bi se zahvalila gospe dr. Meti Bračko za prijazno pomoč, pogovor in posredovana gradiva.

Viri:

Tone Košir (2002): *50 let Zdravstvenega doma Škofja Loka*.

Tone Košir (2004): Loški razgledi: *Živeli in delali so med nami*.

Danica Dolenc, dr. Marija Bračko: *Topla beseda že napol pozdravi*. Gorenjski glas. Torek, 30. 12. 1986.

Helena Jelovčan, *Skrbi za bolnika se ne more poplačati*. Intervju z dr. Marijo Bračko. Gorenjski glas.

Štefka Križnar. Dr. Marija Bračko: *Pojem zdravstva v Škofji Loki*. Loški utrip. Oktober 1994.

Katja Jezeršek, *Intervju z Miro Bračko*, Škofja Loka, 20. 6. 2015.

Loški utrip, junij/julij 1992, *Dr. Marija Bračko – častna občanka občine Škofja Loka*.

Zdravniški vestnik 2004, št. 73, *nekrolog Dr. Marija Bračko* (njeni nekdanji sodelavci).

Gorenjski glas, 14. 9. 2004, *Dr. Marija Bračko (1914–2004)* (njeni nekdanji sodelavci).

Dr. Bračko Marija, Biografija, tiskano 24. 11. 2002.